

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarini moliyalashtirishning uslubiy jihatlar

M.O.Nizomidinova
nizomidinovazarina97@gmail.com
Toshkent shahri Puchon universiteti
Ilmiy rahbar: M.B.Pulatova
O'zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi

Annotatsiya: Mazkur maqola maktabgacha ta'lim tizimida uzoq muddatli istiqbolda rivojlantirish uchun moliyalashtirishning turlari bo'yicha amalga oshirilgan ilmiy tadqiqotlari ifodalanlan. Shuningdek, maqolada maskur masala bo'yicha mavzu yuzasidan muallif tomonidan o'z fikr va xulosa berilgan.

Kalit so'zlar: moliyalashtirish, byujed, maktabgacha ta'lim tizimi, rivojlanish

Methodological aspects of financing preschool educational organizations

M.O.Nizomidinova
nizomidinovazarina97@gmail.com
Puchon University of Tashkent city
Scientific supervisor: M.B.Pulatova
Academy of Banking and Finance of the Republic of Uzbekistan

Abstract: This article describes the scientific research carried out on the types of financing for the long-term development of the preschool education system. Also, the author gives his opinion and conclusion on the topic of the topic.

Keywords: financing, budget, preschool education system, development

Kirish: Maktabgacha ta'limni moliyalashtirish ta'lim jarayonini sifatli boshlashni ta'minlashning muhim jihati hisoblanadi. O'zbekistonda maktabgacha ta'lim muassasalarini moliyalashtirishni tashkil etishda bir qancha uslubiy yondashuvlar mavjud, biroq bu usullarning samaradorligi noaniq. Maqolda O'zbekistondagi maktabgacha ta'lim tashkilotlarini moliyalashtirishning metodik jihatlarini tahlil qilish va muammolarni aniqlash va ularni hal qilish bo'yicha tavsiyalar berishdan iborat.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 9-sentabrdagi PQ-3261-son qaroriga 1-ILOVA: O'zbekiston Respublikasida maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish bo'yicha "YO'L XARITASI" tuzuldi. O'tgan davr

mobaynida sog'lom va har tomonlama rivojlangan o'sib kelayotgan avlodning shakllanishini ta'minlashga qaratilgan samarali maktabgacha ta'lim tizimini tashkil qilish bo'yicha kompleks tashkiliy-huquqiy chora-tadbirlar amalga oshirildi.

Davlat maktabgacha ta'lim muassasalarining joriy faoliyatini davlat tomonidan moliyalashtirish tartibi va normalarini takomillashtirish. 1. Maktabgacha ta'lim muassasalari faoliyatini davlat tomonidan moliyalashtirish mexanizmining samaradorligi va oqilonaligi nuqtai nazaridan qonunchilikni tanqidiy o'rganish, shuningdek, moliyalashtirishning eng kam normalarini aniqlashning asosililigini tahlil qilish. 2. Davlat maktabgacha ta'lim muassasalarining faoliyatini moliyalashtirish tizimini takomillashtirish bo'yicha, shu jumladan, moliyalashtirishning ustuvorligini aniqlashtiruvchi mezonlarni nazarda tutuvchi takliflarni ishlab chiqish. 3. Komissiyaga tegishli takliflarni kiritish.¹

Asosiy qism: Tahlillar shuni ko'rsatdiki, O'zbekistonda maktabgacha ta'lim muassasalarini moliyalashtirish asosan byudjet mablag'lari hisobidan amalga oshirilmoqda. Biroq, ko'pincha bu mablag' barcha xarajatlarni qoplamaydi, bu esa resurslar tanqisligiga va rivojlanish imkoniyatlarini cheklashga olib keladi. Bundan tashqari, mablag'larni taqsimlash va ulardan foydalanish bo'yicha aniq ko'rsatmalarning yo'qligi suboptimal va samarasiz foydalanishga olib kelishi mumkin.

Maktabgacha ta'lim muassasasi va jamiyatning fundamental asoslarini institutsional jihatdan tashkil etuvchi, ulg'ayib avlod bilan pedagogik faoliyatni amalga oshirishni ta'minlaydigan institute hisoblanadi. Insonlarning ulg'ayishi bilan bosqichma-bosqich yuzaga keluvchi huquqlardan biri bu ta'lim olish hisoblanadi. Bolalar qonunlariga ko'ra konvensiyaga muvofiq quydagi omillarga alohida e'tibor qaratilgan:

- ta'lim muassasasiga qatnash imkoniyati;
- ta'lim faoliyati uchun shart-sharoitlar;
- xalqlar o'rtasida do'stlik, ayollar va erkaklarning teng xuqquligi, tolerantlik, tinchlik va erkin jamiyatda o'zaro tushunishga asoslangan ongli hayotga tayyorlashga qaratilgan ta'lim va tarbiyani tashkil etish;
- bolalarni munosib tarzda ta'lim jarayoni ishtirokchilarining o'zaro hurmatga asoslangan munosabatlari.²

Jumladan, xalq ta'limi tizimli moliyalashtirishning rejalashtirishda, objectlarni to'liq qamrab olish, bir o'quvchiga to'g'ri keluvchi harajatlar meyoridan chiqib muossasa budjet rejasini tuzish va maktabgacha talim muossasalarida tarbiyalanuchilarning soni qisqarib borish xususiyatiga ega ekanligini takidlab o'tadi.

Davlat maktabgacha ta'limni muassasalarini moliyalashtirish turli usullar orqali amalga oshirilishi mumkin. Biz yukxonadagi paragraf maktabgacha talimni moliyalashtirishning umumiy mahsulotlarini ishlab chiqarish o'tdi. tadqiqotimizning ushbu moliyalashtirishning shakllarini o'rganib chiqamiz.

Umuman olganda, maktabgacha talim muassasalarini moliyalashtirishning quyidagi qator usullarini keltirish mumkin:

- maktabgacha talim xizmatlarini ko'rsatuvchini swept away moliyaviy;
- davlat maktabgacha talim muassasalarini normativ asosda moliyalashtirish;
- davlat maktabgacha talim muassasalarini dasturiy moliyalashtirish;
- davlat maktabgacha talimni boshqarishni moliyalashtirish.³

Hisoblangan moliyalashtirish - bu oldindan rejalashtirilgan tartibda xarajatlar yo'nalishini aniq belgilash. Ushbu usuldan foydalanishda byudjet tasnifi muhim ahamiyatga ega. Xarajatlarni tasniflash orqali har bir moliyaviy faoliyat muayyan maqsadda amalga oshirilishi aniqlanadi. Ushbu usul ko'plab mamlakatlar, jumladan, Germaniya va MDH mamlakatlarida qo'llaniladi. Misol uchun, Germaniyada 3 yoshgacha bo'lgan bolalar uchun doimiy asosda ishlaydi va mahalliy byudjetlardan moliyalashtiriladi. 3 yoshdan oshgan bolalar uchun esa aniq belgilangan vaqt davomida faoliyat olib boradi. Ota-onalar to'lovi maktabgacha ta'lim xarajatlarning 15-30 foizini qoplashi kerak. To'lovlar oilaning daromadi, bolalar soni va xizmat turiga qarab o'zgaradi. Kam ta'minlangan oilalarga ham subsidiyalar ajratiladi, yolg'iz ishlaydigan ota-onalarga soliq imtiyozlari beriladi.

Normativ-huquqiy asosda moliyalashtirish. Ushbu usul xarajatlarni rejalashtirishda xarajatlar stavkasini ma'lum bir birlikka ko'paytirish orqali aniqlanadi. Ushbu birlik maktabgacha ta'lim muassasasining ko'rsatkichlari va o'qituvchilar soni bilan belgilanadi. Shuningdek, ushbu metodologiyaning asosiy qismi buxgalteriya hisobiga mos keladigan xarajatlar stavkasi hisoblanadi. Ish haqini belgilashda xarajatlar korxonasi, ma'muriy va tibbiyot xodimlari, pedagogik xodimlar va boshqalarning ish haqi namunasi asosida shakllantiriladi. davlat jadvalida. Ammo ushbu shtat jadvalidagi xodimlarning taxminiy ro'yxatini tuzishda u bitta guruhga mos keladigan xizmat ko'rsatuvchi xodimlar sonidan kelib chiqqan holda belgilanadi. Oziq-ovqat xarajatlari guruhlardan sonidan emas, balki to'g'ridan-to'g'ri bolalar sonidan va ovqatlanishning kunlik davri va hajmidan aniqlanadi.

Moliyaviy-xo'jalik ishlarida to'liq mustaqillik bo'lmaganda maktabgacha ta'lim muassasasida normativ usuldan foydalanish qulay deb hisoblanadi. Sababi, moliyaviy faoliyat moliya-xo'jalik faoliyatida tartibga solish va mustaqillik asosida amalga oshirilishi mumkin.

Bizning fikrimizcha, cheklangan miqdordagi byudjet mablag'lari doirasida maktabgacha ta'lim xizmatlarini ko'rsatishning hisob-kitob usuliga emas, balki normativga o'tish tendentsiyasi moliyaviy mustaqillikni yanada namoyon etish imkonini beradi. Bu, birinchidan, byudjet xarajatlardan maqsadli foydalanishni ta'minlaydi, ikkinchidan, xarajatlarni asoslaydi, uchinchidan, moliyaviy resurslarning etarligini ta'minlash uchun zamin tayyorlaydi, to'rtinchidan, muassasalar o'rtasida raqobat muhitini yaratadi.

Dasturni moliyalashtirish. Maktabgacha ta'lim muassasalari xizmatlari oldiga qo'yilgan maqsadlarga erishish bo'yicha tadbirlarni dasturiy moliyalashtirish.

Mazkur chora-tadbirlarni kompleks amalga oshirish uchun ularni ijtimoiy samaradorlikni aks ettiruvchi byudjetdan moliyalashtirish, shuningdek, subyektlarni o'z maqsadlariga erishish uchun byudjet mablag'lari asosida rejalashtirish nazarda tutiladi. Dasturiy moliyalashtirishning asosiy tamoyillariga asoslanib, u natijalarga asoslangan moliyalashni ta'minlaydi. Ushbu moliyalashtirish usuli turli darajadagi infratuzilmani shakllantirish va belgilangan vazifalarni amalga oshirish kabi tadbirlarni ta'minlash uchun qo'llaniladi.

Shartnomani moliyalashtirish. Ushbu moliyalashtirish mexanizmi davlat va xizmat ko'rsatuvchi provayder o'rtasida o'rnatiladi. Ushbu usul tufayli nafaqat davlat nomidan maktabgacha ta'lim xizmatlarini ko'rsatuvchi korxonada oldidagi majburiyatlar, balki ko'rsatilayotgan xizmatlar sifatini baholash ko'rsatkichlari tizimi ham aks ettiriladi. Bu byudjet mablag'larini olish bo'yicha shartnomalar tuzishda raqobat muhitini yaratib, sifatni oshirish va natijalarni boshqarish asosiy omillardan hisoblanadi. Bunda byudjet mablag'lari xizmat ko'rsatuvchi tashkilotga davlat nomidan yakuniy natijalar va sifat talablari doirasida taqdim etiladi. Ushbu usul bo'yicha moliyalashtirish davlat yoki xususiy maktabgacha ta'lim muassasalari tomonidan ta'minlanishi mumkin.⁴

Maktabgacha yoshdagi bolaga singdirilgan bilim va qadriyatlar uning butun kelgusidagi hayotini belgilab berishi sababli maktabgacha ta'lim uyg'un rivojlangan shaxsni shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Shuni hisobga olgan holda, o'tgan davrda O'zbekiston Respublikasida maktabgacha ta'limni rivojlantirish va samarali faoliyat ko'rsatishiga qaratilgan qator normativ-huquqiy hujjatlar qabul qilindi hamda kompleks chora-tadbirlar amalga oshirildi.

Rossiya olimlari tomonidan ham bir qator tadqiqotlar olib borildi va tadqiqot obyekti sifatida maktabgacha ta'lim muassasalari ajratildi. N.Fedin tomonidan Maktabgacha ta'lim tizimining samaradorligini baholashni tavsiflovchi to'rtta ko'rsatkich ko'rsatilgan:

- aholining maktabgacha ta'lim xizmatlariga bo'lgan ehtiyojini hisobga olgan holda davlat kafolati asosida maktabgacha ta'lim.
- ta'limni ta'minlash;
- bolalar ta'limi va boshqa xarajatlar
- tortishish shartlari;
- kadrlar salohiyati;⁵

Byudjetdan moliyalashtirish va moliyaviy faoliyat. Shuningdek, A.Sidorova tomonidan olib borildi Ta'lim tizimining mamlakat iqtisodiyoti uchun ustuvorligini belgilovchi bir qator ko'rsatkichlarni ishlab chiqishni o'z ichiga olgan tadqiqotlar olib

borildi. Shu munosabat bilan u ta'limning har bir bosqichining ustuvorligini ikkita ko'rsatkich orqali aniqlashga e'tibor qaratdi va uni quyidagicha ifodaladi:

$$\frac{TU = TBx}{TIu * 100} \quad (1.1)$$

TU - ta'limning ustuvorlik ko'rsatkichi. TBx - tegishli ta'limga byudjet xarajatlarining umumiy ta'lim xarajatlaridagi ulushi; TIu - tegishli ta'lim ishtirokchilarining ta'lim ishtirokchilarining umumiy soniga nisbati. Ushbu formuladan foydalanib, ta'limning ustuvorlik koeffitsienti 1 (bir) ga nisbatan quyidagi holatni ko'rsatishi ta'kidlanadi, jumladan: Agar bu koeffitsient 1 ga teng bo'lsa, u holda bu ta'lim turi mamlakatda ustuvor deb hisoblanmaydi. Agar u 1 dan kam bo'lsa, boshqa mamlakati uchun tegishli ta'lim ustuvor ahamiyatga ega emas. Aksincha, agar koeffitsient 1 dan katta bo'lsa, mamlakatda ushbu ta'lim ustuvor ahamiyatga ega degan xulosaga keladi.⁶

Xulosa: Mamlakatimizda ta'lim tizimini takomillashtirish, takomillashtirilgan davlat ta'lim standarti va o'quv dasturlari asosida maktabgacha ta'lim muassasalari tarbiyalanuvchilariga munosib bilim berish ushbu tizimni moliyaviy mablag' bilan ta'minlashni samarali tashkil etish orqali amalga oshirilmoqda. Ta'lim muassasasining moliyaviy mablag'lari uning tasarrufida bo'ladi va ulardan qonunchilik va ta'lim muassasasining ustavidagi vazifalariga muvofiq foydalaniladi. Davlat ta'lim muassasasining moddiy vositalari, binolari, inshootlari va asbob-uskunalari uning xo'jalik tasarrufida bo'ladi hamda ulardan ustavidagi vazifalarni hal qilish uchun foydalaniladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. <https://mpe.uz/post-detail/posts/departmental-normative-regulations/792>
2. Bola huquqlari to'g'risidagi konventsiya//Inson huquqlari bo'yicha xalqaro aktlar/komp. va kirish San'at: V.A. Kartashkin, E.A. Lukasheva. M.: Infra-M, 1998. 306-324-betlar
3. С. 5. 30 Иванова Л. П. Финансирование образовательной сферы в условиях реформирования бюджетной системы: автореф. дис. ... канд, экон. наук: Н.Новгород: Нижегород, гос. ун-т им. Н. И.Лобачевского, 2007. -С.5.
4. Межбюджетные отношения в российском образовании: проблемы модернизация: Принцип доленого нормативного финансирования учреждений досакольного образования. /под. ред. Л.И. Яковсона. - М.: ГУ- ВШЭ, 2002.-С. 24-25.